

KELEMEN ROLAND

egyetemi adjunktus

SZE Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar

Az altisztekre vonatkozó fegyelmi és büntetőjogi szabályok a polgári Magyarországon a második világháborúig

ABSZTRAKT

Jelen tanulmányában a szerző a polgári kori magyar katonai büntetőjogi szabályanyagot tekinti át, azt vizsgálva, hogy az egyes fegyelmi jogi, katonai büntető anyagi- és eljárásjogi szabályok rendelkezései között van-e eltérés abban a tekintetben, hogy az eljárás alá vont személy tiszti vagy altiszti rendfokozattal rendelkezik. Ennek során feltárja a korszakban hatályos téma szerint releváns jogszabályok rendszerét és összehasonlítja az eltérő időszakokban hatályos jogszabályok rendfokozati eltérések mentén rendelt szabályainak különbségeit.

Kulcsszavak: altiszt ■ katonai büntetőjog ■ fegyelmi jog ■ szankció ■ polgári kor

„A katonaság különös természete, mely a szigorú fegyelemben nyilvánul egyrészt, a katonai rend külön szelleme, mely a becsületnek a polgári becsülettől eltérő felfogására vezet másrészt, külön katonai büntető-törvénykönyv, külön katonai büntető hatóságok felállítását teszi szükségessé.”^[1]

A fenti Balogh Arnoldtól, a Jogtudományi Közlöny századfordulós szerkesztőjétől származó gondolatokból kitűnik, hogy a katonai jogviszony egy sajátos jogviszony, amely adódik egyfelől a katonai karak-

[1] Balogh, 1902, 408.

terű szervek^[2] rendeltetéséből, tudniillik az állam kényszermonopóliumának gyakorlásából, másfelől abból a hierarchikus működési modellből is, amelyben eme jogviszony szereplői tevékenységüket kifejtik. Tehát ez egy sajátos életviszony, amely abból adódik, hogy a katonai karakterű szervek állományának tagjai „sajátos környezetben olyan feladatokat látnak el, amelynek a teljesítéséhez az általánosnál szigorúbb következményeknek kell megfelelniük”.^[3] Ebből pedig egyenesen következik az, hogy e jogviszonyban állókra speciális alkalmazási,^[4] fegyelmi és büntetőjogi szabályok vonatkoznak. Utóbbiak a történeti tradícióinkban – így a vizsgált polgári korszakban is –, valamint a nemzetközi mintákban^[5] is elkülönült, sajátos és a speciális jogviszonyhoz igazodó különös büntetőjogi szabályok^[6] halmazát jelentették és jelentik. E különös büntetőjogi szabályok sajátja, hogy a katonai karakterisztikához igazodó – az általános büntetőjogi elvek mellett – speciális vezérelvek^[7] keretei mentén kerülnek definiálásra azok a normák, amelyek a civil jogviszonytól elkülönült jogviszony rendjét teremtik meg. „Ennek a rendnek az alapja, és a fegyelmet a katonai büntetőjog eszközeivel kell fenntartani.”^[8]

Nem volt ez másként a polgári kori Magyarországon sem, a katonai karakterű szervekre vonatkozó fegyelmi és büntetőjogi szabályok a civil szabályoktól elkülönült jogszabályokban öltöttek testet.^[9] Igaz, nem figyelmen kívül hagyható a tény, hogy ezen normák egy része, a nemzeti jogalkotás hiányában oktrojált módon, a magyar alkotmányos szabályokat áthágva rendezte a honvédség tagjainak életviszonyait. Ennek köszönhetően sok esetben a nemzeti jogalkotásig a civil és katonai normák között alapvető szinten is szakadéknyi különbség volt megfigyelhető.^[10]

Érdekes vizsgálódás lehet annak a kérdése, hogy ezekben a büntetőjogi normákban külön szabályok vonatkoznak-e a katonai hierarchia különböző szintjein lévőkre, így dedikáltan a tisztekre, illetve az altisztekre. Továbbá érdekes kérdés lehet az is, hogy a különbségek mindig igazolhatóak-e a sajátos katonai jogviszonyból, vagy a jogi szabályozás – fentebb megemlített – anakronizmusából adódott, amit a későbbi, modern alapokon nyugvó szabályok már annuláltak. Jelen tanulmány e kérdésekre kíván választ adni a korszakban hatályos fegyelmi

[2] A fogalom megalkotója Farkas Ádám, aki a katonai karakterű szerveket egyfajta gyűjtőfogalomként kezeli, amely alá „a legális erőszak állami és társadalmi érdekből történő alkalmazására szervezetileg felhatalmazott fegyveres testületek” (Farkas, 2012, 3.) érti, amelyeknek közös jellemzője, hogy e feladataikat „rendfokozati hierarchiában, parancsuralmi vezetési rendszerben” (Farkas, 2014a, 1.) látják el.

[3] Hautzinger, 2010, 16.

[4] Szekendi – Varga, 2020, 7-156.

[5] Kovács, 1998, 364-414.

[6] Hautzinger, 2008a.

[7] Hautzinger, 2008b, 480-488.

[8] Hautzinger, 2010, 36.

[9] Kelemen, 2017a, 27-36.

[10] Hautzinger, 2007a, 263-276.; Farkas – Kelemen, 2016, 171-184.

szabályok, katonai büntető anyagi és alaki szabályok vizsgálata révén.

A szerző ezen tanulmányával kíván tisztelni Prof. Dr. Léva né Dr. Fazekas Judit professzor asszony születésnapja alkalmából.

I. A POLGÁRI KORBAN HATÁLYOS KATONAI BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOK RENDSZERE

A Rákóczi-szabadságharc katonai büntetőjogi normáit követően egészen 1848-ig kellett várni újabb, rendszerszintű hazai jogalkotásra, amelyet a szabadságharc seregei rendjének, harcértékének fenntartása érdekében adott közre a jogalkotó.^[11] Azonban az 1867-es kiegyezést követően egyik szabályozás sem lehetett az alapja a következő években felállítandó magyar haderő büntetőjogi szabályozásának. Egyfelől a megszületésük körülményei miatt, másfelől, mivel a kiegyezési törvénynek megfelelően a honvédség lényegében a közös haderő részeként funkcionált, ami háborús időben tényleges együttállást jelentett.^[12] Ebből adódóan kizárólag olyan büntető jogszabályok alkalmazása volt lehetséges, amely jelentősen nem tért el a két seregtest között, és adott esetben nem okozott volna fennakadást a közös haderőbe történő egyesülés esetén.^[13]

Mivel ilyen normával a kezdetek kezdetén nem találkozhattunk, így nem meglepő módon – de a magyar alkotmányos szabályokat megsértve – a meglévő osztrák szabályanyag alkalmazása maradt gyakorlatban mindaddig, amíg az adott területen a nemzeti jogalkotás nem történt meg.

Az eljárási szabályok esetében azonban az osztrák, Mária Terézia-korabeli alapokon nyugvó, de később többször módosított szabályanyag egy az egyben nem volt alkalmazható, hiszen annak például szervezeti szabályai nem voltak megfeleltethetőek a magyar honvédség viszonyaira. Ennek megfelelően, bár törvényi szabályozás nem született, de alacsonyabb szintű, rendeleti szabályok és azokhoz kapcsolt szervei határozványok fontos normákat kapcsoltak a hazai katonai büntetőjog rendszeréhez.

A fentieknek megfelelően a büntető anyagi és alaki jog területén a nemzeti jogalkotásig nem találkozunk törvényi szinten megjelenő hazai joganyaggal. A büntető anyagi jog területén az 1855-ben császári nyílt parancssal hatályba léptetett osztrák katonai törvénykönyv jelentette a szabályozás alapját,^[14] egészen az 1930-ban, a magyar országgyűlés által elfogadott katonai büntetőtörvénykönyv megalkotásáig.^[15] Az alaki jog területén érdekesebb utat járt be az osztrák szabályozás magyar földön való megjelenése, ugyanis itt tény-

[11] Mezey, 2007, 157-175.; Hautzinger, 2007b, 81-108.; Farkas, 2014b, 27-54.

[12] Kelemen, 2017a, 203-210.; Farkas, 2014c, 44-50.

[13] Farkas, 2014a, 101-111.; Kelemen, 2020, 479-490.

[14] Farkas, 2011, 28-38.

[15] A katonai büntetőtörvénykönyvről szóló 1930. évi II. törvénycikk (továbbiakban Kbt.).

leges hatálybaléptetésről még csak nem is beszélhettünk, hanem egy rendelet mellékleteként megjelenő fordítást rendelt használni a hadbírók számára a jogalkotó 1885-től.^[16] E jogszabály egy többszörösen módosított, Mária Terézia-korabeli alaki jogi norma volt, amelyet a császári hadsereg korabeli viszonyaihoz alakítottak,^[17] ami így természetesen csak kiigazításokkal volt alkalmazható a honvédségre is, amit a szervei határozványok révén tett meg a jogalkotó. A katonai igazságszolgáltatásra vonatkozó szervei határozványokat 1875-ben,^[18] 1894-ben^[19] és 1911-ben^[20] adták ki. Utóbbit követően jutott el a katonai bűnvádi perrendtartás^[21] kodifikációja arra a szintre, hogy az országgyűlés elé terjeszthessék, amit végül a véderőcsomag részeként, 1912-ben fogadott el a plénum, és végül 1914 nyarán, a világháború kirobbanása előtt lépett hatályba. A katonai büntetőjog első szintjét jelentő, szolgálati szabályzatban rögzített fegyelmi szabályokra majd egy évtizedet kellett várni a kiegészítést és véderőtörvényeket követően, és csupán a következő évtized közepén, 1875-ben alkották meg azt,^[22] ami szintén rendeleti úton született meg. A szolgálati szabályzat többi része, bár számos alkalommal módosult, azonban a fegyelmi szabályzat az anyagi jogalkotásig nem esett át revízió, így nem meglepő, hogy annak megalkotását követően, 1931-ben valósult meg annak a felülvizsgálata.^[23]

[16] A katonai bűnvádi perrendtartás fordítása. Budapest, Légrády testvérek, 1855.

[17] Pap, 1888.

[18] A magyar kir. honvédség igazságszolgáltatására vonatkozó ideiglenes szabályzata. Ld. Rendeleti Közlöny, 1875/38. sz, 1-10.

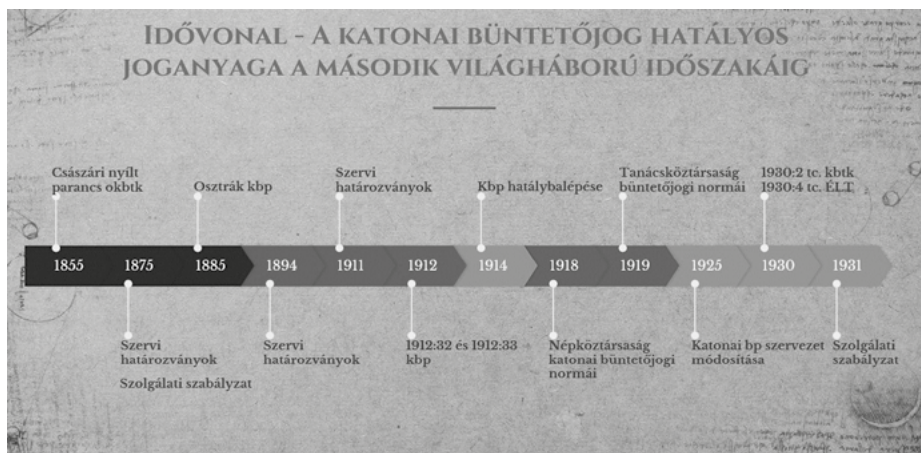
[19] Szervei határozványok a m. kir. honvéd bíróságok számára. Ld. Rendeleti Közlöny, 1894/34. sz.

[20] Szervei határozványok és szolgálati utasítás a magyar királyi honvéd bíróságok és hadbírói tisztikar részére, 1911.

[21] A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. évi XXXIII. törvénycikk (továbbiakban Kbp.).

[22] Szolgálati szabályzat magyar királyi honvédség számára, 1875, Pesti Köznyomda Részvény Társulat, Budapest.

[23] Szolgálati szabályzat a m. kir. honvédség számára. I. rész, 1931, Pallas Részvénytársaság Nyomdája, Budapest.

1. ábra: A polgári kor hatályos katonai büntetőjogi szabályainak idővonala
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)

II. AZ EGYES KATONAI BÜNTETŐJOGI NORMÁK ALTISZTEKRE ÉS TISZTEKRE VONATKOZÓ KÜLÖN SZABÁLYAINAK VIZSGÁLATA

A fentieknek megfelelően, a katonai büntetőjog szabályanyagában három körben és két időszakban érdemes vizsgálni azt, hogy a tisztekre és az altisztekre különböző szabályozások vonatkoztak-e. Így a három érintett terület a fegyelmi jog, a büntető anyagijog és a büntető eljárásjog, míg az időszak mindegyik esetben a nemzeti, modern jogszabályok előtti időszak szabályai és a nemzeti jogalkotáshoz kötődő szabályanyag vizsgálatát jelenti.

A vizsgálódást érdemes a klasszikus büntetőeljárás megelőző szakasszal, vagyis a fegyelmi joggal kezdeni, ami a speciális jogviszony okán a katonai büntetőjog immanens részét képezi. A fegyelmi fenytő hatalom a katonai előjárót a szolgálati szabályzat alapján alárendeltjei felett megillető jogosultság, amelyet a fegyelem fenntartása céljából gyakorolhat, bebizonyított büntethető cselekmények vagy mulasztások esetében. A szankcionálás korlátait, valamint a fenytés neimet, az enyhítés és mentesítés szabályait a szolgálati szabályzat rögzíti. A honvédségre vonatkozó első releváns szabályzatot 1875-ben adták ki, jelen tanulmány keretei között kizárólag azon szabályhelyekre térek ki, amelyek a tiszt és altiszt elhatárolás okán feltétlenül szükségesek. A vizsgálódást érdemes azzal kezdeni, hogy az eltérő rendfokozatú egyének esetében a fegyelmi jog tárgyi hatályának szabályozásában volt-e eltérés, vagyis abban, hogy miért volt elrendelhető magának a fegyelmi fenytő hatalomnak az alkalmazása. Erre azért érdemes kitérni, mivel világossá teheti, hogy a rendfokozat befolyásolta-e azt, hogy mely cselekmények esetében tartották elégségesnek a fegyelmi eljárás

rást, melyeket engedtek elterelni a büntető eljárás elől, illetve volt e különbség abban, hogy mely cselekmények esetén kellett fegyelmi büntetést kiszabni. Az 1875-ös fegyelmi szabályzat erre vonatkozó részei viszont egyértelműen fogalmaznak, és nem tesznek különbséget a rendfokozat között. E szabályok szerint bármilyen rendfokozatú egyén követett el olyan cselekményt, amellyel a szolgálati szabályokat megszegte, és nem büntetőeljárás hatálya alá tartozik, illetve katonai vagy közönséges vétségek esetében, ha annak büntetési tétele a három hónap szabadságvesztést nem haladta meg, akkor fegyelmi eljárást kellett elrendelni.^[24] A fegyelmi büntetés nevei között viszont már találunk eltérést, ugyanis a tisztok esetében a lefokozást csak katonai büntető bíróság mondhatta ki,^[25] míg altisztek esetében a fegyelmi szabályzat ezt is lehetővé tette, de ehhez a megintési jegyzőkönyvbe ennek tényét rögzíteni kellett.^[26] Emellett pedig külön fenytési nemként ismerte a szabályzat altiszt esetében a korlátozó fenytést, ami lényegében a takarodó utáni kimaradás lehetőségét vonta el az altiszttól 30 napra.^[27] A fegyelmi büntetések egyéb neveinek (megfeddés, fogság) a végrehajtásában jelentős különbségek voltak tapasztalhatóak. A tisztok esetében a megfeddés egyszerű esetben kihallgatás alkalmával vagy írásban történhetett, illetve szigorú esetben a felettes vagy egyenrangú tisztok titkos közlése mellett.^[28] Míg altiszteknél a szigorú megfeddés az alosztály valamennyi tisztjének, valamint magasabb rendfokozatú altisztjeinek jelenlétében történt.^[29] A fogság lehetséges tartamában nem volt különbség: egyöntetűen 30 napra rendelheték el, azonban a végrehajtás módja eltérő volt: tiszt esetében a fogság állomás- vagy szobafogság volt, altiszt esetében szoba-, illetve egyszerű fogság volt kiszabható. A szabályzatból látható, hogy sem tiszttel, sem altiszttel szemben nem volt megengedett – szemben a legénységi állománnyal – súlyosított, szigorú vagy magánfogság elrendelése.^[30] A fenytés kiszabásának a joga a szolgálati szabályzat szerint a tisztok körében nem a rendfokozathoz, hanem hivatalos működéshez volt rendelve, vagyis azokhoz, akiknek a fegyelem fenntartása a szolgálat folyamán felelősségként meg volt jelölve. Altisztek fegyelmi fenytést csak akkor rendelhetek el, ha különített osztag vagy szállítmány parancsnokaként jártak el, és ebben az esetben is maximum két napig terjedő fogsággal szankcionálhattak, de ezt is jelenteniük kellett az illető alosztag parancsnokának.^[31] A fenti szabályokon az 1931-es szolgálati szabályzat fenytő szabályzati része

[24] Szolgálati szabályzat (1875), 86. §.

[25] Ettől eltértek a második világháború után egy rövid időszakban, és rendeleti úton történő lefokozással a katonai büntetőjog egyes garanciális elemeit kapcsolták ki. Lásd: Kelemen, 2015, 25-56.

[26] Szolgálati szabályzat (1875), 87. § B) 4 pont.

[27] Szolgálati szabályzat (1875), 87. § B) 2. pont.

[28] Szolgálati szabályzat (1875), 87. § A) 1. pont.

[29] Szolgálati szabályzat (1875), 87. § B) 1. pont.

[30] Szolgálati szabályzat (1875), 87. § C) 3. pont.

[31] Szolgálati szabályzat (1875), 88. §.

nem változtatott.^[32] Ezen szabályok legtöbbször indokolható az eltérés tiszt, altiszt és legénységi állomány között, főként azon esetekben, amikor a tiszti, altiszti tekintély fenntartását szolgálják a különbségek. Emellett viszont nehezen indokolható, hogy altiszt büntetőeljárásnál túl is lefokozható volt, ebben a körben is fenn kellett volna tartani a bírósági eljárás szükségességét.

A vizsgálódás következő szintjét a katonai büntető anyagi normák jelentik. Az 1855-ös császári nyílt parancssal hatályba léptetett osztrák katonai büntetőtörvénykönyv merőben eltérő rendszert alkalmazott, mint az 1930-as magyar katonai büntetőtörvénykönyv. Az előbbi ugyanis számos helyen nevesíti az altiszteket, de ennek ellenére a tisztekkel azonos módon és azonos bűncselekményi tényállásokat tudtak megvalósítani. A törvény megfogalmazása szerint az altisztól lefelé viszont már külön tényállások vagy tényállási fordulatok fedezhetőek fel.^[33] Ezzel szemben az 1930-as Kbt. tartalmazott egy, kizárólag a tisztekre vonatkozó beszámítást kizáró okot, az ún. tiszti fegyverhasználat esetét. Erre akkor kerülhetett sor, ha az egyenruhát viselő tiszt becsületét más jelenlétében, jogtalanul megtámadták, és a támadás folytatásának megakadályozása céljából azonnal – és célt másként el nem érhető módon – tiszti fegyverét használta, de a szükségesség határát nem léphette át.^[34] Schultheisz Emil e szakasz jelentőségét abban látta az általa jegyzett Kbt. kommentárjában, hogy az „alkalmas arra, hogy a tiszti tekintélyt szilárdítsa és megőrizze... a fegyverhasználat és a jogos védelem tehát teljesen azonos jellegű jogintézmények, a fegyverhasználat is jogos védelem, mégpedig ennek egy önállóan szabályozott sajátos válfaja, alakzata.^[35] Ezzel az érveléssel már a törvény országyűlési vitája során sem értettek egyet, a magam részéről pedig oszton Vargyai Gyula és Farkas Ádám álláspontját, mely szerint e sajátos jogos védelmi helyzet esetében a tiszti fegyverhasználat a védendő érték és védelem médozata nem állnak egymással arányban, ennek megfelelően a rendelkezés sokkal inkább ideológiai alapon került a szabályozásba, és csupán azzal lehet azt igazolni.^[36] A büntetési nemeknél az 1855-ös kódex az altisztek esetében még ismerte a testi fenyítést, emellett a tiszteket tisztségétől lehetett megfosztani büntetésként, míg az altiszteket lefokozással és kisebb zsoldosztályba sorolással lehetett sújtani.^[37] Az 1930-as Kbt. viszont már nem tett különbséget tiszt és altiszt lehetséges büntetése között.^[38] A büntetés végrehajtási módjánál viszont az érintett jogszabályok számos megkülönböztetéssel éltek a tisztek és az altisztek között. Az 1855-ös Okbtk. vétségek körében tiszt terhelteknél lehetővé tette, hogy házi fogságot alkalmazzanak,

[32] Szolgálati szabályzat (1931) 73-75. §.

[33] Az 1855. év január 15-én császári nyíltparancssal életbe léptetett katonai büntető törvény a büntetésekről és vétségekről (továbbiakban OKbt.).

[34] Kbt. 38. § 3.

[35] Schultheisz, 2018, 123-124.

[36] Vargyai, 1981; Farkas, 2015, 119.

[37] Okbtk. 30., 31-35. §.

[38] Kbt. III. fejezet.

és tilalmazta, hogy közös szobai fogságot hajtsanak végre.^[39] Az 1930-as Kbtk. a büntetés kitöltése után, ha a tiszt rendfokozatban maradt, akkor az egy évnél nem hosszabb szabadságvesztés esetében az elzárás súlyosbításával (bőjt, kemény fekvőhely, magánzárka) nem volt rövidíthető a büntetés, illetve munkára sem volt kötelezhető a tiszt, továbbá egy hónapnál rövidebb büntetés a lakásukon is végrehajtható volt.^[40] Utóbbi szabályok a továbbbszolgáló tisztek tekintélyének megóvását szolgálták. Mindamellett viszont e területen jelentős eltérések és kedvezmények nem érték a tiszteket az altisztekhez képest.

A katonai büntető alaki jog területén a bíróság szintjénél, a bíróság összetételénél és az eljárási garanciák körében érdemes vizsgálni. A nemzeti jogalkotás előtti időszakban a szervi határozványok rendezték a katonai bíróságok szervezetét és azok hatáskörét. A három szervi határozvány lényegében kétszintű bírósági szervezetet állapított meg, így fel sem merülhetett az ilyen típusú ügymegosztás, hiszen a központi bíróság tisztán fellebbviteli fórum volt.^[41] Az 1912-es katonai bűnvádi perrendtartás háromfokú szervezetet hozott létre. A hatáskör megosztás a bűncselekmény súlyához igazodott, a dandárbíróságok enyhébb vétségek, míg a hadosztálybíróságok vétségek és büntettek elkövetésekor járt el.^[42] Garanciális szabályok vizsgálata során megállapítható, hogy az osztrák alapokon nyugvó szabályozás tisztán inkvizitórius eljárásként rendezte a katonai büntetőeljárást, és ennek megfelelően szinte semmilyen modern perjogi garanciát nem tartalmazott, így eltérések sem voltak megfigyelhetők rendfokozat mentén. Az 1912-es Kbp., modern kódex révén, számos garanciális szabályt magába foglalt (bíró és bíróság kizárása, védő közreműködése, a törvényes bíróhoz való jog, tárgyalás nyilvánossága stb.), de különbséget nem tett a terheltek között e területeken sem. Az eljáró bírósági tanácsok összetételében figyelhető meg különbség mindkét időszak szabályanyagában. A szervi határozványok és a Kbp. végrehajtási rendelete is igazodott az eljáró bírósági tanács összeállítására a terheltektől magasabb rendfokozatúhoz, és elvárta, hogy alacsonyabb rendfokozatú ne ítélkezhesen magasabb rendfokozatú felett. Ezt indokolja az eljáró bíró pártatlanságának követelménye is. A Kbp. annyiban is továbbment, hogy dandárbíróság esetében egyáltalán nem volt eltérés, míg hadosztálybíróság esetében tisztai rendfokozat alatt nem is engedett ülnöki részvételt, ezzel kieszközölve a határozványok hiányosságát, hogy altisztekkel szembeni eljárásban még legénységi állományba tartozó is lehetett ülnök.^[43]

[39] Okbtk. 51-61. §.

[40] Kbtk. III. fejezet.

[41] Szervi határozványok 1875, 1894, 1911.

[42] Kbp. III. fejezet.

[43] Kelemen, 2017a, 111-132.

III. KONKLÚZIÓ

A katonai büntetőjogi szabályok több helyen tartalmaztak eltéréseket tisztekre és altisztekre vonatkozóan. Ezek legtöbbje abszolút igazolható a tisztek és altisztek közötti, a hierarchiában betöltött szerepükből adódó különbségekkel, így például az eljáró bíróság összetételének rendfokozathoz igazítása, vagy a fegyelmi eljárásban a megfeddés eltérő közegben történő végrehajtása. Hiszen ezek a szabályok egyfelől védték a tiszteket a beosztott állomány előtti felelősségrevonástól, másfelől az alantas állomány általi megítéltetéstől. Emellett azonban találkozhattunk olyan szabályokkal, amely a fenti körülményekkel nem indokolhatóak, így az Okbtk. eltérő büntetési nemei, mint a testi fenyegetés vagy különböző büntető tényállások meghatározása. Ezeket a későbbi 1930-as Kbtk. orvosolta, azonban az általa bevezetett ún. tisztí fegyverhasználat joga, mint kvázi jogos védelem egy erősen megkérdőjelezhető büntethetőségi akadályt vezetett be.

Mindezek mellett megállapítható, hogy a modern katonai büntetőjogi szabályok – kivéve a tisztí fegyverhasználat jogát – a jogviszony sajátosságaihoz mértent eltörölték a korábbi szabályozások azon tisztí és altisztí megkülönböztetéseit, amelyek a katonai karakterű szervek hierarchikus viszonyával nem voltak igazolhatóak.

IRODALOM

- Balogh Arnold (1902): A francia katonai igazságszolgáltatás reformja. In: *Jogtudományi Közöny.* 1902/48. sz.
- Farkas Ádám – Kelemen Roland (2016): A magyar katonai büntetőjog a 19. század második felétől az 1912-es nemzeti jogalkotásig. In: *Szakmai Szemle.* 2016/1. sz.
- Farkas Ádám (2011): A katonai bűncselekmények dualizmus kori törvényi szabályozásának áttekintése. In: *Diskurzus.* 2011/2. sz.
- Farkas Ádám (2012): A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye szerepe és létjogosultsága az állam és a társadalom rendszereiben. In: *Hadtudomány.* 2012/elektronikus sz.
- Farkas Ádám (2014a): A magyar honvéd-katonai büntető jogalkotás 1867 és 1945 közötti természetrajzának vázlata. In: *MTA Law Working Papers.* 2014/38. sz.
- Farkas Ádám (2014b): Árnyékból a fénybe: Adalékok a magyar honvéd-katonai büntető jogalkotás 1867 és 1945 közötti természetrajzához. In: Farkas Ádám (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörténet forrásaiból (1867-1945)* [1. kötet]. Batthyány Lajos Szakkollégium, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest–Győr.
- Farkas Ádám (2014c): A haderő feletti parlamentáris hatalommegosztás eredeti modellje (1867-1914). In: *Jogtörténeti Szemle.* 2014/1. sz.
- Farkas Ádám (2014d): A dualizmus katonai büntetőjogi vitájának nyitánya. In: *Iustum Aequum Salutare.* 2014/4. sz.
- Farkas Ádám (2015): A nemzeti katonai büntető kodifikáció kiteljesedése: az 1930. évi II. törvénycikk. In: Farkas Ádám – Kelemen Roland (szerk.): *A polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti vázlata 1867-1944 – Tanulmányok a katonai jogtörténet köréből.* Batthyány Lajos Szakkollégium, Győr.

- Hautzinger Zoltán (2007a): A magyar katonai büntető igazságszolgáltatás története. In: *Jogtudományi Közlöny*. 2007/6. sz.
- Hautzinger Zoltán (2007b): Az erdélyi fejedelemség jogösszefoglaló és jogfejlesztő hatása a magyar katonai büntető igazságszolgáltatás kodifikációjára. In: Bögöly Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma*. Kódex Nyomda Kft., Pécs.
- Hautzinger Zoltán (2008a): A katonai büntetőjog fogalma és forrásai. In: *Hadtudomány*. 2008/elektronikus sz.
- Hautzinger Zoltán (2008b): A katonai büntetőjog alapelvei. In: *Jogtudományi Közlöny*. 2008/10. sz.
- Hautzinger Zoltán (2010): *A katonai büntetőjogi rendszertana*. AndAnn, Pécs.
- Kelemen Roland (2015): Erőterek szorításában... A magyar katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás a megtorló-számunkérő jogintézmények árnyékában (1945-1949). In: Farkas Ádám – Kelemen Roland (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető joghistória forrásaiból (1945-1949)*. 1. kötet. Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, Győr.
- Kelemen Roland (2017a): *A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867-1949 – Egy elfelejtett jogterület a jogalkotás tükrében*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Kelemen Roland (2017b): A katonai jog, a katonai büntetőjog helye a dualizmus kori magyar államban. In: Kis Norbert – Peres Zsuzsanna (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor oktatói pályafutásának 50. jubileumára: Studia sollemnia scientiarum politico-came-ralium*. Dialóg Campus Kiadó, Nordex Kft., Budapest.
- Kelemen Roland (2020): A katonai bíróságok hatásköréről szóló 1868-as törvényjavaslat előzményei és képviselőházi vitája – Korkép vagy kórkép? Egy elvetett törvényjavaslat margójára. In: Dernóczy-Polyák Adrienn (szerk.): *Kutatási jelentés 4*. Universitas-Győr Non-profit Kft., Győr.
- Kovács Tamás (1998): A katonai igazságszolgáltatás szervezeti és eljárásjogi megoldásaival kapcsolatos nemzetközi tapasztalatok. In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok*. 1998, 35. kötet.
- Mezey Barna (2007): Az ónodi országgyűlésen elfogadott katonai szabályzatok jogtörténeti jelentősége. In: Bögöly Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma*. Kódex Nyomda Kft., Pécs.
- Pap Kálmán (1888): *A katonai büntető és fegyelmi fenyítőjog kézikönyve*. Grill Károly Bizománya, Budapest.
- Schultheisz Emil (2018): A katonai büntetőtörvény magyarázat. In: Fejes Erik (szerk.): *Schultheisz Emil katonai büntetőjogi értekezései*. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest.
- Szekendi Gyöngyvér – Varga Zoltán (2020): A katonák jogállásának sajátosságai és fejlesztésének lehetséges irányai. In: *Katonai jogi és Hadijogi Szemle*. 2020/1. sz.
- Vargyai Gyula (1981): Fegyverhasználat kiváltsággként. In: *História*. 1981/4. sz.